

HİLAL-İ AHDAR CEMİYETİ (YEŞİLAY)

KURULUŞU, GAYESİ VE YAYIN ORGANI (1920-1929)

Cihat TANIŞ

© Copyright 2019

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığının bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-258-430-9

Kitap Adı

HİLAL-İ AHDAR CEMİYETİ (YEŞİLAY)
KURULUŞU, GAYESİ VE YAYIN ORGANI (1920-1929)

Yazar

Cihat TANIŞ

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

25465

Baskı ve Cilt

Uzun Dijital Matbaacılık

DOI

10.37609/akya.1144

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz	v
Giriş	1
1. Bölüm	
1. Tarihte İçki ve İçkiyle Mücadele.....	5
1.1. Kadim Medeniyetlerde İçki Üretimi ve Kullanımı	5
1.2. İslam Dininde İçkinin Yeri.....	8
1.3. Modern Dünyada İçki ile Mücadele	11
1.4. Türkiye’de İçki Tüketimi ve Yasakları.....	13
2. Bölüm	
2. İçki Karşıtı Bir Cemiyet: Hilal-i Ahdar.....	21
2.1. Hilal-i Ahdar’ı Doğuran Şartlar.....	21
2.2. Hilal-i Ahdar Cemiyeti’nin Kuruluşu.....	24
2.3. Hilal-i Ahdar’ın Kurumsal Yapısı ve Gayesi	31
2.4. Hilal-i Ahdar’ın Yıllık Kongreleri.....	36
2.5. Anadolu’da Teşkilatlanma Çabaları	43
3. Bölüm	
3. Cemiyetin Yayın Organı: Hilal-i Ahdar Gazetesi.....	47
3.1. Hilal-i Ahdar Gazetesi’nin Genel Özellikleri.....	47
3.2. Yayın Politikası ve Önemli Başlıklar	49
3.2.1. Sıhhi Makaleler	49
3.2.2. İçki Kaynaklı Adli Vakalar	50
3.2.3. Aile Sağlığı ve Ahlak	52
3.2.4. Bulaşıcı Hastalıklar ve Halk Sağlığı	53
3.2.5. Alkol Haricindeki Uyuşturucu Maddelerle Mücadele.....	56
3.2.6. Cemiyetin Uluslararası Temasları.....	57
3.2.7. Millî Tıp Kongreleri	59
3.2.8. Tayyare Cemiyeti’ne Yardım	62
3.2.9. İçki Aleyhtarı Bir Amerikalı: Johnson’un Türkiye’yi Ziyareti.....	62
3.2.10. Hilal-i Ahdar Gazetesi’nin Yıldönümü Mesajları.....	64
Sonuç	67
Kaynakça	71
Ekler	75
Dizin	91

ÖNSÖZ

Hilal-i Ahdar Cemiyeti'nin (Yeşilay) kurumsal yapısı, gayesi ve yayın organı üzerinde durulan bu çalışmada Cemiyetin kuruluş evresinde yaşanan gelişmeler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nitekim Cemiyet ile ilgili Selahaddin Kaptanağası'nın *70. Yılında: Yeşilay'ın Tarihçesi (1920-1945 Dönemi)* adlı temel bilgiler veren ve bazı transkripsiyonlardan öteye gitmeyen otuz sayfalık eserinin haricinde derli toplu hususi bir çalışma günümüze kadar yapılmamıştır. Öte yandan *Hilal-i Ahdar*'ın Türk Milleti'nin tarih boyunca kurduğu en büyük cemiyetlerden biri olması konunun çalışılma zorunluluğunu hissettirmiştir. *Hilal-i Ahdar Cemiyeti*'ni çalışmaya başlarken Selahaddin Kaptanağası'nın yukarıda bahsedilen eseri haricinde; *Tütün Kitabı* içerisindeki Özlem Kazan'ın *Yeşilaycılığın Tarihçesi* adlı kitap bölümü ile Uğur Üçüncü'nün *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi, Men-i Müskirat (İçki Yasağı) Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları* eserinde temas ettiği bir takım hususlardan yararlanılmıştır. Selahaddin Kaptanağası'nın eserinde bahsettiği üzere Cemiyetin otuz yıllık arşivi *Hilal-i Ahdar*'ın önemli isimlerinden biri olan Fahreddin Kerim Gökay tarafından alınıp kendi evine götürülmüş ve bir daha teslim edilmemiştir. Bundan dolayı Cemiyetin gerek kuruluş safhasındaki gelişmeler gerekse de teşkilat yapısı ile ilgili bilgiler kurum arşivi yerine *Hilal-i Ahdar ve Sebülü'r-reşad* gibi gazeteler başta olmak üzere dönemin diğer basınından faydalanılarak elde edilmiştir. Bu sıkıntılar çalışmanın oldukça zahmetli bir hâl almasına ve ister istemez bazı yetersizliklere neden olmuştur. Başka bir husus Yeşilay Cemiyeti genel merkezindeki arşiv personeli ile kurduğum iletişim ve arşivlerinden yararlanma talebim kurum tarafından “*Dijital arşiv otomasyon sistemimiz yapılandırma aşamasında olduğu için arşivimiz kurum içi ve kurum dışına hizmet verememektedir. Bu sebeple size yardımcı olamayacağımızı belirtmek isterim.*” gerekçesi ile reddedilmiştir. Bu nedenle Cemiyete-

tin arşivlerinden yararlanılamamıştır. Türkiye'nin cemiyetleşme tarihindeki en önemli kurumlardan biri olan Yeşilay'ın arşivini kullanamamak bizi üzmüştür. Umarım kitabın ikinci baskısında Fahreddin Kerim Gökay'ın kişisel arşivi ile kurum arşivine girilerek ikmal imkânı oluşur. Böylelikle Cemiyetin kurumsal yapısı ve tüm tarihsel yönü kapsamlı şekilde ortaya çıkarılabilir. Bu açıdan çalışma giriş mahiyetinde olup bazı eksiklikleri vardır. Ancak yukarıda bahsedildiği üzere *Hilal-i Ahdar Cemiyeti* gibi çok bir önemli kurumun günümüze kadar göz ardı edilmiş olunması, bu eseri kaleme alma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Eserin ilk bölümünde içkinin üretimi, toplumdaki topluma nasıl algılandığı ve uygulanan yasaklar üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde *Hilal-i Ahdar Cemiyeti*'nin kuruluşu, kurumsal yapısı, gayesi ve kongreleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Cemiyetin yayın organı olan *Hilal-i Ahdar Gazetesi* tetkik edilmiştir. *Hilal-i Ahdar Gazetesi* incelenirken başta Hakkı Tarık Us koleksiyonu olmak üzere İBB Atatürk Kitaplığı ile Milli Kütüphaneden yararlanılmıştır. Bu koleksiyonlarda Haziran 1928 tarihine kadar olan sayılar mevcut olup bu tarihten sonraki sayılara ulaşamadığı için incelenememiştir.

Yoğun bir emeğin ardından ortaya çıkan bu çalışmanın düzenlenmesi aşamasında bana yardımlarını esirgemeyen kıymetli arkadaşlarım Dr. Ali KARAHAN ve Dr. Fatih DİNÇER'e sonsuz teşekkürü borç bilirim. Ayrıca kitabın başlangıcından basım aşamasına kadar geçen sürede eşimin ve kızımın vermiş oldukları destek çok büyüktü. Bu süreç boyunca bana olan inancını ve desteğini her daim dile getiren sevgili eşim Emine ile bu çalışmaya odaklandığım için kendisine yeterince vakit ayıramadığım ancak her şeyden çok sevdiğim minik kızım Feyza'ya çok teşekkür ederim.

Haziran 2019

Kırşehir

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

Akşam
Alemdar
Ceride-i Resmîye
Cumhuriyet
Hilal-i Ahdar
İleri
Sebilü'r-reşad
TBMM ZC.
TC Resmî Gazete
Vakit

Kitap, Makale ve Diğer Kaynaklar

- Akbulut, İlhan, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, *A.Ü.H.F.D.*, 52/1, Ankara 2003, s.167-181.
- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, C. 2, Fey Vakfı Yay., İstanbul 1992.
- Albayrak, Sadık, “Dârü'l Hikmet'il İslam”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 8, İstanbul 1993, s. 506-507.
- Arıkan, Ayten, *Millî Türk Tıp Kongreleri ve Türkiye Sağlık Politikalarına Etkileri(1925-1968)*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), İstanbul 2005.
- Bahadır, Savaşkan Cem, *16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012.
- Baktır, Mustafa, “İçki”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 21, 2000, s. 458-462.
- Bardakoğlu, Ali, “Had”, *DİA*, C. 14, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 547-551.
- Bozkurt, Nebi, “İçki”, *DİA*, C. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2000, s. 455-456.
- Cantez, Esin, “Alkol Bağımlılığının Psikolojik Özellikleri”, *Psikoloji Çalışmaları*, C. 16, 1988, s.107-124.
- Civelekler, İsmail Hakkı, *Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay Hayatı, Kişiliği, Eserleri*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2011.

- Çayır, Sefa, “Hilal-i Ahdar veya Yeşilay”, *Tefekkür*, S. 13, 2007, s. 18-21.
- Demirci, Kürşat, “İçki”, *DİA*, C. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2000, s. 456-458.
- Doğan, Cem, “Osmanlı Men-i Müskirat Cemiyeti ve Men-i Müskirat Kanunu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/26, 2013, s. 161-181.
- Dönmez, İbrahim Kâfi, “Sarhoşluk”, *DİA*, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2009, s. 141-145.
- Gökay, Fahrettin Kerim, “Yeşilay Nasıl Doğdu Nasıl Gelişti?”, *Yeşilay*, S. 485, 1974, s. 7.
- Hilal-i Ahdar Cemiyeti Nizamnamesi*, Dersaadet Hilal Matbaası, 1336.
- İpşirli, Mehmet-Kemal Beydilli, “İbrahim Efendi, Haydarizâde (1864-1933)”, *DİA*, C. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2000, s.
- Kanar, Mehmet, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, C. 1, Say Yay., İstanbul 2009.
- Kaptanağası, Selahaddin, 70. Yılında: *Yeşilay’ın Tarihçesi (1920-1945 Dönemi)*, Türkiye Yeşilay Cemiyeti, İstanbul 1990.
- Karahanoğulları, Onur, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, Phoenix Yay., Ankara 2008.
- Karakılıç, Cem, “Madde Bağımlılığıyla Mücadele Tarihimize Ait İlk Teşkilat Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti” *Akademik Bakış Dergisi*, 2012, S. 29, s. 1-9.
- Karamustafaoğlu, M. Tuncer, “Bir Anayasa Yasağının Hikâyesi”, *A.Ü.H.F.D.*, 35/1, 1978, s.119-129.
- Kazan, Özlem, “Yeşilaycılığın Tarihi”, *Tütün Kitabı*, Edit: Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul 2007, s. 633-636.
- Kılınç, Ahmet, “Klasik Dönem Osmanlı Devletinde İçki İçme Suçu”, 6. *Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi*, I, Moldova, 2014, s. 203-216.
- Köse, Osman, “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul’da İçki ve Fuhuş Yasağı”, *Turkish Studies*, 2/1, 2017, s.104-123.
- Koşar, Hasan Hüseyin, *Osmanlıdan Cumhuriyet’e Bir Doktor Portresi: Hekim, Hoca ve Yazar Olarak Mazhar Osman*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2016.
- Kuran-ı Kerim (Meâli)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2011.
- Özer, İlbeyi, “Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devleti’nde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam”, *Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 14, 2003, s. 247-271.
- Özer, Salim, “İçkinin (Alkollü İçeceklerin) Yasaklanmasında Fukahanın Esas Aldığı Ölçüler”, *Bilimname*, S. 18, 2010, s. 55-91.

- Öztürk, Yeter, XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki ve Yasakları, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu 2017.
- Phillips, Rod, *Alkol Tarihi*, Çev. Dilek Berilgen Cenkçiler, Maya Kitap, İstanbul 2016.
- Tosun, Musa, "İçki", *DİA*, C. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2000, s. 462-464.
- Tunalı, Ramazan, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2006.
- Uslu, Rifat, "İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/37, 2015, s. 1049-1063.
- Üçok, Coşkun, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *A.Ü.H.F.D.* 3/1, 1946, s. 125-146.
- Üçüncü, Uğur, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları*, Yeşilay Yay., İstanbul 2017.
- Sülker, Kemal, *Osmanlı'dan Günümüze İçki ve Toplum*, Süreç Yay., İstanbul 1985.
- Taştanova, Ayzada, *İslam Ceza Hukukunda İçki İçme ve Sarhoşluk Haddi (Haddü's-şü'rb ve Haddü's-sükr) Ayırımı ve Hukukî Sonuçları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012.
- Tekin, Arif, *İslam'da İçki*, Berfin Yay., İstanbul 2013.
- Tuncalp, Enver, *Yeşilay Ülküsü*, Türkiye Yeşilay Cemiyeti İzmir Şubesi Yay., İzmir 1969.
- Turan, Namık Sinan "Yasağın Cazibesi: Geleneksel Toplumda İçki", *Evrensel Kültür*, 2012, s. 38-42.
- Yakut, Esra, *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Cezaları*, Seçkin Yay. Ankara 2011.
- Yazıcı, Muhammed, "Osmanlı Dünyasında İçki İçme Suçuna Dair Bazı Gözlemler (XVI. Yüzyıl)", *JASS*, 5/8, 2012, s. 1317-1332.
- Yıldırım, M. Nuran, "Usman, Mazhar Osman", *DİA*, C. 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2012, s. 189-191.
- Yurtseven, Yılmaz, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", *S.Ü.H.F.D.*, 9/3-4, s. 265-292.